

ARCHITEKTURA DREWNIANA W TOŻSAMOŚCI UZDROWISK DOLNOŚLĄSKICH

Marek Piróg

Zakład Konstrukcji i Budownictwa Ogólnego, Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej
Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology
e-mail: marek.pirog@pwr.wroc.pl

Streszczenie. Miasta uzdrowiskowe Dolnego Śląska zachowały oryginalną zabudowę obiektów uzdrowiskowych przeważnie z przełomu XIX i XX w. Stanowią one najbardziej rozpoznawalną część zabudowy miejscowości, która w dużym stopniu decyduje o utrwaleniu tego, co określane jest mianem tożsamości miejsca. Niektóre istniejące i funkcjonujące obiekty wykonane są w konstrukcji drewnianej. Są to wyjątkowe budowle, które w specjalny sposób wpisują się w krajobraz tych miejscowości.

Słowa kluczowe: architektura drewniana, uzdrowisko, budynek

WSTĘP

Postrzeganie obrazu miasta, jego klimatu, architektury, podobnie jak obrazu czy rzeźby, jest subiektywną oceną, na którą składa się wiele elementów, nawet takich, które bardziej odnoszą się do podświadomego odbioru niż chłodnego osądu. Tożsamość miasta według jednej z definicji to suma elementów, które ją identyfikują [Stanowicka-Traczyk 2008]. To przywiązanie do jego tradycji kulturowej kształtowanej przez wiele lat ciągłego rozwoju, to kontynuowanie tego rozwoju z poszanowaniem dorobku minionych pokoleń. Tożsamość miasta to rozpoznawalny zbiór wyróżniających cech charakterystycznych dla tego miejsca.

Tożsamość i klimat miasta tworzy ludność zamieszkująca dany obszar, podejmując różnorakie codzienne działania świadomie bądź nieświadomie i utrwalając indywidualny specyfikę tego miejsca. Rozwijający się przemysł, handel, turystyka i nauka kształtowały przez lata dominujący klimat i charakter zabudowy. Współcześnie, w dobie globalizacji, wzmożonej migracji ludności, przyspieszonego rozwoju, a jednocześnie unifikacji budownictwa i wzornictwa, dochodzi często do zagubienia indywidualnego charakteru miejsca. Potrzebne są elementy identyfikujące, które pozwolą zachować jego tożsamość.

DREWNIANA ARCHITEKTURA UZDROWISKOWA

Dolnośląskie miejscowości uzdrowskie rozwijały się od wieków na terenach bogatych w różnorodne lecznicze źródła wód mineralnych. W południowej części województwa, w górach i na pogórzu, na terenach otoczonych lasami o wyjątkowym mikroklimacie. Takie niezwykle położenie sprawia, że Sudety są obszarem największego zagęszczenia uzdrowisk w Polsce [Falkiewicz i Starzewska 1975].

W wyrazie architektonicznym utrzymanie tożsamości miasta można określić jako dbałość o zachowanie i kontynuację zabudowy zgodnie z tradycją i predyspozycjami miejsca. Nie oznacza to tylko powielanie istniejących wzorów i jedynie rekonstrukcję starszych obiektów, ale również dbałość o harmonijne, nowoczesne budownictwo szanujące tradycję i dorobek minionych pokoleń, zapewniające nowoczesne warunki życia dla przyszłych pokoleń.

Większość miast uzdrowskich Dolnego Śląska (podobnie jak inne), przeżywało w swojej historii okresy wzlotów i upadków. Jednak w zdecydowanej większości zachowały wyraźnie swój odrębny charakter przede wszystkim na obszarze ścisłego uzdrowiska. Niewątpliwie elementem tej czytelnej rozpoznawalności są obiekty zabudowy uzdrowskiej, czyli obiekty związane z działalnością kuracyjną, takie jak pijalnie wód mineralnych, hale spacerowe, zakłady przyrodolecznicze, teatry, ale także muszle koncertowe i altany. Tak jak dawniej odgrywają one ważną rolę w życiu całej miejscowości, koncentrując wokół siebie znaczną część życia kulturalnego i gospodarczego miasta. Dominująca ich część, istniejąca i funkcjonująca obecnie, powstała na przełomie XIX i XX w.

Aż do dnia dzisiejszego, w zależności od sytuacji politycznej i gospodarczo-finansowej zabudowa uzdrowska, podobnie jak całe miasto, miała swoje dobre i gorsze czasy. Przeżywała bądź okresy stagnacji, bądź podlegała remontom i modernizacjom (w niewielkim stopniu uległa bezpowrotnemu zniszczeniu). Szczególnie duża część obiektów została odremontowana w ostatnich latach (także dzięki funduszom Unii Europejskiej). Prace te pozwoliły na przywrócenie w stopniu, jaki jest możliwy, ich dawnego blasku. Niektóre prace zostały przyspieszone lub też wynikły po zniszczeniach dokonanych przez niedawne powodzie, które kilkakrotnie nawiedzały uzdrowiska kotliny Kłodzkiej, lub po pożarze, który strawił część zabytkowej pijalni w Szczawnie Zdroju.

Większość głównych obiektów uzdrowskich ma za sobą ponad 100-letnią historię. Razem z parkami zdrojowymi, które kształtowały się równolegle do zabudowy kuracyjnej, stanowią w dużym stopniu o ciągłości uzdrowskiego charakteru tych miejscowości. Są one niejako łącznikiem, przypominającym o wieloletnich, uzdrowskich tradycjach. Rozwijająca się wokół zabudowa mieszkalna i usługowa zazwyczaj pozostawała pod wpływem głównego charakteru miasta. Miejscowości jako całość rozwijały się wraz z rozwojem części uzdrowskiej.

Większość dolnośląskich uzdrowisk, a praktycznie wszystkie, to kurorty od dawna znane daleko poza obecnymi granicami Polski. Drewno jako materiał budowlany wyparty został stopniowo przez trwalszą ceramikę i beton. Mimo iż

są to uzdrowiska zlokalizowane w rejonach górskich, gdzie naturalnym tworzywem wydaje się być drewno, niewielka część obecnie istniejących obiektów uzdrowiskowych wykonana jest w całości właśnie w konstrukcji drewnianej. Te, które doczekały naszych czasów, są niewątpliwie wyjątkowymi wręcz bezcennymi elementami tożsamości tych uzdrowisk. Obecnie funkcjonujące główne obiekty w konstrukcji drewnianej to hale spacerowe w Szczawnie Zdroju (fot. 1), Świeradowie Zdroju (fot. 2), Długopolu Zdrój (fot. 3) i dawna hala spacerowa, obecnie kawiarnia w Łądku Zdroju (fot. 4).



Fot. 1. Drewniane hale w Szczawnie Zdroju
Phot. 1. Wooden hall in Szczawnie Zdrój

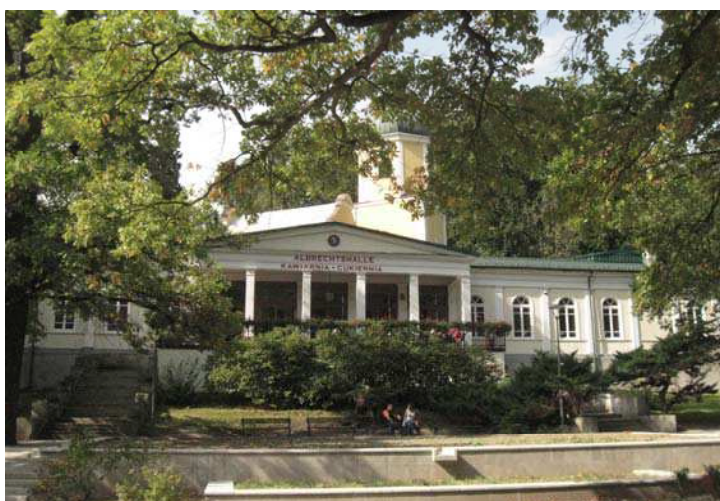


Fot. 2. Hala spacerowa w Świeradowie Zdrój
Phot. 2. Hall in Świeradowie Zdrój



Fot. 3. Drewniane hale spacerowe w Długopolu

Phot. 3. Wooden hall in Długopole



Fot. 4. Dawna hala spacerowa w Łądku Zdrój

Phot. 4. Earlier hall in Łądek Zdrój

Biorąc pod uwagę ich lokalizację, ten rodzaj konstrukcji doskonale harmonizuje z otoczeniem, z parkami uzdrowiskowymi i rozległymi terenami spacerowymi. Wydają się być w pewnym sensie inspiracją dla takiej konstrukcji, doskonale wpisującej się w naturalny krajobraz. Tam też można odszukać inne obiekty zabudowy uzdrowiskowej (również niezbędne) jak muszle koncertowe (fot. 5), czy altany. W centrum zabytkowego parku zdrojowego w Szczawnie Zdroju usytuowany jest XVIII-wieczny drewniany budynek dawnej Nowej Inha-

latorsni (obecnie restauracja „Legenda”) wybudowany w formie pawilonu, nawiązującego do wzorów orientalnych (fot. 6).



Fot. 5. Muszla koncertowa

Phot. 5. Concert hall



Fot. 6. Restauracja „Legenda” w Szczawnie Zdroju

Phot. 6. Restaurant “Legenda” in Szczawnie Zdrój

Wyjątkowym obiektem wykonanym częściowo w konstrukcji drewnianej jest reprezentacyjna pijalnia wód mineralnych w Szczawnie Zdroju z 1896 r., przylegająca do drewnianej hali spacerowej. Po pożarze w 1992 r., który dokonał dużych zniszczeń, pijalnia została odbudowana w latach 1992–1997 w dokładnie takim samym kształcie i konstrukcji, wiernie oddając wygląd oryginalnej bu-

dowli. Część podziemna i parter są murowane, a pierwsze piętro stanowiące jednoprzestrzenne wnętrze wraz z konstrukcją dachu są drewniane [Piróg 2008]. Poprzez drewnianą strukturę wszystkie te budowle mają niepowtarzalną formę wyrażoną w lekkiej konstrukcji, dopracowany detal i bogato zdobione wnętrza. Każdy z przytoczonych przykładów jest obiektem o wyjątkowych walorach architektonicznych i kulturowych. Na obszarze tych miast, poza częścią uzdrowiskową występuje również wiele elementów architektury i detalu drewnianego w zabudowie mieszkalnej i usługowej. Dowodzi to jak istotne znaczenie miał ten materiał i ten sposób konstrukcji dla tych uzdrowisk dolnośląskich.

Nie wszystkie obiekty, takie jak hale spacerowe czy pijalnie wód mineralnych, w dolnośląskich uzdrowiskach wykonane są w konstrukcji drewnianej. Nie umniejsza to ich roli w kształtowaniu obrazu tych miast i utrwalaniu tożsamości. Wydaje się jednak, że drewniana konstrukcja obiektów architektury uzdrowiskowej w naturalnym otoczeniu terenów zielonych wyróżnia je w sposób wyjątkowy niezależnie od ich skali i w specjalny sposób wpisuje te budowle w historię i krajobraz miast o takim położeniu i tego rodzaju funkcji.

PODSUMOWANIE

Dla zachowania tożsamości miejsca, miasta czy regionu potrzebne są elementy, które ją utrwalają. „Architektura” jest takim bardzo jednoznacznym i wyraźnym czynnikiem, w szczególności obiekty o wybitnych walorach i znaczeniu dla tego miejsca. Obiekty drewnianej architektury uzdrowiskowej, nadal użytkowane, doskonale funkcjonujące w obecnej rzeczywistości, w większości odnowione i zmodernizowane, wydają się być bezcenne dla zachowania indywidualnego charakteru tych dolnośląskich miejscowości. Dzięki tym dobrze znanim obiektom powracają tu wielokrotnie kuracjusze z kraju i z zagranicy. Za każdym razem do tych samych znanych sobie miejsc, mimo iż wraz z upływem czasu może nieco odmienionych i niekiedy unowocześnionych ale zawsze rozpoznawalnych.

PIŚMIENNICTWO

- Falkiewicz A., Starzewska M., 1975. Uzdrowiska Dolnośląskie i ich okolice. Wyd. Narod. im. Ossolińskich.
- Piróg M., 2008. Hala spacerowa i pijalnia wód mineralnych w Szczawnie Zdroju jako przykład drewnianej architektury uzdrowiskowej z terenu Dolnego Śląska. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. Oddział PAN w Lublinie, IVb. Wyd. Uniw. Przyrodniczego w Lublinie, Lublin.
- Stanowicka-Traczyk A., 2008. Kształtowanie wizerunku miasta na przykładzie miast polskich. Ofic. Wyd. Branta, Bydgoszcz-Olsztyn.

WOODEN ARCHITECTURE IN IDENTITY OF THE HEALTH RESORTS
IN LOWER SILESIA

Abstract. Health resort Lower Silesian towns maintained the original building of health care objects mainly from XIX/XXth Century. They create the most recognizable part of town building, which decides of consolidation of the identity of the place. Some of still functioning objects are built in wooden construction. They are exceptional buildings, which in a special way create a paysage of these towns.

Key words: wooden architecture, health resort, building